

Odnos vladara i crkve u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj

Dragosavljević, Darko

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:353532>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

Darko Dragosavljević
ODNOS VLADARA I CRKVE U RANOSREDNJOVJEKOVNOJ
HRVATSKOJ
Završni rad

Rijeka, 2021.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA POVIJEST

ODNOS VLADARA I CRKVE U RANOSREDNJOVJEKOVNOJ
HRVATSKOJ

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Goran Bilogrivić

Student: Darko Dragosavljević

JMBAG: 0009077263

Studij: Preddiplomski studij Povijest i Filozofija

Rijeka, 30. kolovoz 2021.

IZJAVA

Pismeno izjavljujem da je ovaj završni rad moje autorsko djelo napisano služeći se literaturom navedenom na kraju rada. Izjave i bilješke drugih autora parafrazirane su i citirane u skladu s korištenom literaturom.

Student: _____

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. HRVATSKA U RANOM SREDNJEM VIJEKU.....	2
2.1. Funkcije i uloga vladara u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj.....	2
2.2. Crkva u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj i Dalmaciji.....	2
3. ODNOS VLADARA I CRKVE.....	7
3.1. Odnos vladara i Crkve u 9. stoljeću.....	7
3.2. Odnos vladara i Crkve u 10. stoljeću.....	11
3.3. Odnos vladara i Crkve u 11. stoljeću.....	14
4. ZAKLJUČAK.....	19
5. LITERATURA.....	20
6. SAŽETAK.....	22

1. UVOD

Odnosi između vladara i Crkve su, usprkos rijetkim trzavicama i nesporazumima, bili uglavnom dobri. Naime, hrvatski vladari i Crkva su dobro surađivali. Od te suradnje su i Crkva i vladari imali koristi. Vladari su, s jedne strane, dobivali potporu od pape u svojim pothvatima i projektima, a crkve i samostani su od vladara dobivali razne povlastice i posjede. To će se u ovom radu nastojati dokazati uz pomoć raznih tadašnjih izvora kao što su darovnice, papinska pisma i sl. Ovaj se rad sastoji od dvije cjeline. U prvoj cjelini će najprije biti riječi o hrvatskim vladarima i Crkvi u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj. U drugoj cjelini ovoga rada bit će prikazani odnosi između hrvatskih vladara i Crkve kroz cijelo ranosrednjovjekovno razdoblje (od 9. stoljeća do 11. stoljeća). Za pisanje ovoga rada će se koristiti literatura i, kao što je već i spomenuto, tadašnji izvori. Kao temeljna literatura će se koristiti zbornik urednice Zrinke Nikolić Jakus *Nova zraka u europskom svijetlu – Hrvatske zemlje u ranome srednjem vijeku (oko 550 – oko 1150)*,¹ knjige Nevena Budaka *Hrvatska povijest od 550. do 1100.*² i *Prva stoljeća Hrvatske*³ te knjiga Ive Goldsteina *Hrvatski rani srednji vijek*⁴. Od izvorne građe će se koristiti kronika Tome Arhidakona *Historia Salonitana* iz 1266. godine⁵ i, kao ključna izvorna građa, pisma i isprave koje se nalaze u zbirci izvora Nade Klaić *Izvori za hrvatsku povijest do 1526. godine*⁶ i knjizi Mirjane Matijević Sokol i Vladimira Sokola *Hrvatska i Nin u doba kneza Branimira*⁷.

¹ Nikolić Jakus, 2015.

² Budak, 2018.

³ Budak, 1994.

⁴ Goldstein, 1995.

⁵ Toma Arhidakon, *Historia Salonitana*

⁶ Klaić, 1972.

⁷ Matijević Sokol, Sokol, 2005.

2. HRVATSKA U RANOM SREDNJEM VIJEKU

2.1 Funkcije i uloga vladara u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj

Vladar je u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj, kao i u svakoj drugoj ranosrednjovjekovnoj državi, zauzimao najviši upravni položaj.⁸ To znači da se bavio vojnim, sudskim i zakonodavnim poslovima.

Vojna uloga ranosrednjovjekovnog hrvatskog vladara se može vidjeti u njegovoj funkciji vrhovnog vojnog zapovjednika. On je zapovijedao svojom vlastitom vojskom (družinom ili pretorijancima) o kojoj je zapravo i ovisila njegova moć, i družinama koje je okupljao za ratne pohode.⁹ U 9. i 10. stoljeću njegov položaj vrhovnog zapovjednika postaje snažniji što se vidi iz usklađenijeg djelovanja vojske pod njegovim zapovjedništvom. O tome jačanju vladarevog položaja vrhovnog zapovjednika svjedoče Trpimirovi, Domagojevi i Tomislavovi vojni uspjesi.¹⁰

Hrvatski vladar je, osim uloge i funkcije vrhovnog zapovjednika vojske, obnašao ulogu i funkciju suca i zakonodavca. Vladareva uloga suca je dokumentirana te o njoj imamo dosta podataka.¹¹ Vladar ranosrednjovjekovne Hrvatske je bio prvi sudac te je svoju sudačku vlast mogao prenijeti na svoje suradnike.¹² To znači da su, osim vladara, ulogu suca mogli izvršavati i vladarevi bliski suradnici. O vladarevoj sudačkoj vlasti nam govore razne isprave poput darovnica i zapisa, primjerice Trpimirova darovnica, Muncimirova darovnica, zapis o sporu iz 1070. godine između Radovana, lučkog župana Vekemira i Boleslava i sl.¹³ Osim vladara, najvažnija institucija u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj je bila i Crkva.

2.2. Crkva u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj i Dalmaciji

Počeci crkvene organizacije na području buduće ranosrednjovjekovne Hrvatske se mogu nazrijeti u kasnoj antici. Naime, prije crkvenih organizacija su postojale kršćanske zajednice koje su nastale u drugoj polovici 3. stoljeća za vrijeme Dioklecijanovih progona, a vjerojatno i

⁸ Karbić, 2015., 99.

⁹ Nazor, 2015., 165.

¹⁰ Nazor, 2015., 165.

¹¹ Karbić, Grbavac, 2015., 244.

¹² Karbić, Grbavac, 2015., 244.

¹³ Karbić, Grbavac, 2015., 244.

ranije. Te su se zajednice razvile u Saloni (današnji Solin) i Sisciji (današnji Sisak).¹⁴ O povijesti Crkve u Hrvatskoj tijekom 7. i 8. stoljeća imamo jako malo podataka.¹⁵ No unatoč tom manjku izvora, može se reći da je kršćanstvo ipak preživjelo na hrvatskim prostorima, premda s nekim razlikama. Naime, ono se bolje očuvalo na priobalnim područjima nego u unutrašnjosti Hrvatske zbog toga što je je priobalje tada bilo pod nekom vrstom vlasti bizantskog cara.¹⁶ Ta činjenica pogotovo vrijedi za Istru jer se u njoj, tijekom 6. i 7. stoljeća, crkvena struktura najbolje održala. U Dalmaciji i Panoniji situacija za crkvu u 6. i 7. stoljeću je bila teža. Naime, u Dalmaciji se većina biskupija nije uspjela održati dok u Panoniji nijedna biskupija nije preživjela to razdoblje.¹⁷ Na ranosrednjovjekovoj istočnoj obali Jadrana i u Dalmaciji su preživjele sljedeće biskupije: splitska, zadarska, osorska, krčka i rapska, o čemu nam kao svjedočanstvo može poslužiti djelo *Historia Salonitana Maior* (HSM).¹⁸ Splitski i zadarski biskupi su polagali pravo na nadbiskupsku čast te su za to nudili svoje argumente. Splitski biskupi su od kraja 8. stoljeća kao argument za dobivanje nadbiskupske časti, ali i povećanje svoga ugleda, koristili legendu o prijenosu relikvija svetog Dujma i svetog Anastazija u Split. Na kraju su se biskupi splitske biskupije uspjeli izboriti za pravo da se nazivaju nadbiskupima.¹⁹ S druge strane, zadarski biskup je kao argument za dobivanje nadbiskupske časti iznosio činjenicu da se njegovo središte nalazi u administrativnoj metropoli Dalmacije i na tradiciju svoje episkopije koja se proteže od 4. stoljeća. Zbog nedostataka izvora ne zna se puno o toj tradiciji jer je iz razdoblja od 533. godine (kada su održani salonitanski crkveni sabori) do početka 9. stoljeća (kada je biskupsku čast obnašao Donat) poznato ime samo jednog biskupa. To je Sabian koji je tu dužnost obnašao na kraju 6. stoljeća.²⁰ Uskoro je, uz navedene biskupije, nastala nova biskupija.

U šezdesetim godinama 9. stoljeća je osnovana Ninska biskupija.²¹ Ninska biskupija je bila iznimno važna za hrvatsku crkvenu povijest jer je njezinim osnutkom na prostoru Hrvatske utemeljena crkvena organizacija koja je bila neovisna o dalmatinskim biskupijama.²² U to vrijeme je djelovao papa Nikola I. On se na početku protivio osnivanju Ninske biskupije, ali je

¹⁴ Goldstein, 1995., 55.

¹⁵ Raukar, 2007., 177.

¹⁶ Vedriš, 2015., 182.

¹⁷ Budak, 2018., 150.

¹⁸ Budak, 2018., 152.

¹⁹ Budak, 2018., 150–151.

²⁰ Budak, 2018., 151.

²¹ Budak, 2018., 152.

²² Vedriš, 2015., 210.

na kraju ipak priznao osnivanje te biskupije.²³ Kao dokaz da je Ninska biskupija osnovana u vrijeme pape Nikole I. se može iskoristiti njegovo pismo u kojem opominje svećenike da ne smiju bez papinog dopuštenja osnivati crkve.²⁴ Papinim prihvaćanjem osnivanja Ninske biskupije se spriječilo moguće širenje utjecaja crkve iz Bizanta na zapad. Zahvaljujući toj papinoj odluci Hrvatska je dobila neovisnu crkvenu hijerarhiju u najvećem djelu nekadašnje Salonitanske metropolije.²⁵ Za vrijeme vladavine kneza Branimira Ninska biskupija doživljava svoj najveći procvat.

Ninska biskupija je svoj vrhunac doživjela 887. godine, kada je umro splitski nadbiskup Marin. Tada je naslov splitskog nadbiskupa dobio ninski biskup Teodozije.²⁶ Time je Ninska biskupija uvelike dobila na važnosti jer je njezin biskup, uz poziciju biskupa ninske biskupije, zauzeo i poziciju poglavara Splitske nadbiskupije, čime se pokušalo na neki način ujediniti prostor Dalmacije s teritorijem tadašnje Hrvatske preko stvaranja jedinstvene crkvene organizacije. Naime, takvim postupkom se pokušavala Ninska biskupija sjediniti s crkvenom organizacijom u Dalmaciji, u čemu je ninski biskup imao veliku podršku hrvatskog kneza Branimira.²⁷ S ciljem da zadrži upravu nad obje biskupije, Teodozije se za svoje posvećenje, umjesto papi Stjepanu VI., obratio akvilejskom patrijarhu Walpertu, od kojeg je to posvećenje i primio.²⁸ Premda je negodovao, papa Stjepan VI. je na kraju ipak posvetio Teodozija za splitskog nadbiskupa.²⁹ Na kraju Branimirov i Teodozijev pokušaj ujedinjenja Ninske biskupije s dalmatinskom crkvenom organizacijom nije uspio. Razlozi neuspjeha takvog pothvata su samo postojanje Ninske biskupije i očito protivljenje zadarskog biskupa (zbog težnje za pozicijom metropolite).³⁰ Takav vrhunac Ninske biskupije završava prije 892. godine. Naime, tada umire Teodozije, čime se Ninska biskupija opet odvojila od dalmatinske crkvene organizacije.³¹ Ninska biskupija svoj kraj doživljava u vrijeme splitskih sabora koji su sazvani 925. godine i 928. godine.³²

U Splitu je 925. godine sazvan crkveni sabor. Tada je papa bio Ivan X. Na tom su saboru sudjelovali papinski poslanici, palestrinski kardinal-biskup Lav, ankonitanski biskup Ivan,

²³ Vedriš, 2015., 210.

²⁴ Budak, 1994., 93–94.

²⁵ Vedriš, 2015., 210.

²⁶ Vedriš, 2015., 212.

²⁷ Budak, 1994., 95.

²⁸ Vedriš, 2015., 212.

²⁹ Vedriš, 2015., 212.

³⁰ Budak, 1994., 96.

³¹ Vedriš, 2015., 212.

³² Budak, 2018., 243.

hrvatski kralj Tomislav, zahumski knez Mihael, splitski nadbiskup i biskupi iz ostalih hrvatskih biskupija:³³ osorski, rapski, krčki, ninski, zadarski, stonski, dubrovački i kotorski. O ovome saboru nam kao izvor može poslužiti HSM, u kojoj se i nalaze podaci o sudionicima tog sabora.³⁴ Povod organiziranja sabora su bili rješavanje crkvene jurisdikcije (biranje metropolite) i Metodijev nauk tj. upotreba slavenskog jezika u liturgiji i upotreba glagoljice.³⁵ Za poziciju metropolita su bila tri kandidata. To su bili splitski nadbiskup Ivan, zadarski biskup i ninski biskup Grgur.³⁶ Na kraju je metropolitsku čast dobio splitski nadbiskup Ivan. Papa Ivan X. je tu odluku donio iz tri razloga. Prvi razlog su prebliski odnosi između Zadra i Bizanta, te zbog toga papa nije za metropolitu izabrao zadarskog biskupa. Druga dva razloga se tiču Ninske biskupije. Naime, prvi razlog zašto ninski biskup Grgur nije izabran za metropolita jest njegov nerazjašnjen odnos s akvilejskim patrijarhom, a drugi razlog leži u činjenici da je ninski biskup bio u neravnopravnom položaju u odnosu na druge biskupe.³⁷ Od tada je splitski nadbiskup dobio pravo da saziva crkvene sabore i pravo da posvećuje biskupe. Također je ostalim dalmatinskim biskupima i ninskom biskupu naređeno da priznaju njegovo poglavarstvo.³⁸ Izborom metropolite je obnovljena hrvatsko – dalmatinska crkvena provincija.³⁹ Zbog nezadovoljstva nekih sudionika sabora je 928. godine sazvan drugi crkveni sabor. Nezadovoljni prošlim saborom su bili ninski biskup Grgur i Formin.⁴⁰ Na tom saboru su sudjelovali hrvatski vladar (čije je ime nepoznato) i biskupi, a sazvaio ga je biskup Madalbert.⁴¹ Na tom saboru su potvrđene odluke sa sabora koji je održan 925. godine. Isto tako je tada ukinuta i Ninska biskupija a njezinom biskupu je ponuđeno da preuzme Sisačku, Skradinsku ili Duvanjsku (Delmitansku) ili da preuzme sve tri ponuđene biskupije.⁴² Uskoro Splitska nadbiskupija krajem 10. stoljeća počinje polako gubiti svoju moć.⁴³

Naime, tada se Dubrovačka biskupija uzdigla na rang nadbiskupije.⁴⁴ O tome nam kao izvor može poslužiti djelo *Historia Salonitana* Tome Arhidakona. Naime, prema njemu su stanovnici grada Dubrovnika od Svete stolice zahtijevali uspostavljanje Dubrovačke metropolije zbog

³³ Vedriš, 2015., 212.

³⁴ Budak, 2018., 239.

³⁵ Goldstein, 1995., 278–279.

³⁶ Budak, 2018., 240–241.

³⁷ Budak, 2018., 241.

³⁸ Budak, 2018., 241.

³⁹ Budak, 2018., 241.

⁴⁰ Budak, 2018., 243.

⁴¹ Budak, 2018., 243.

⁴² Budak, 2018., 243.

⁴³ Vedriš, 2015., 215.

⁴⁴ Vedriš, 2015., 215.

straha od pogibije tijekom puta u Split zbog prisustvovanja saborima: „Građani spomenutih gradova poslali su tada izaslanstvo vrhovnom svećeniku i javili su mu o brodolomu svojih biskupa ponizno moleći da ih se izuzme iz podložnosti splitskoj crkvi. Navodili su sasvim uvjerljivi razlog da im je opasno posjećivati tako udaljenu crkvu. Zbog toga je rimski papa odobrio njihov zahtjev i sve je biskupe od Dubrovnika nadalje razriješio spona kojom su vezani za drevnu salonitansku metropoliju. Ustanovio je novu metropoliju u gradu Baru i sve je spomenute biskupije njoj podložio.“⁴⁵ Isto tako su se u 11. stoljeću počele osnivati nove biskupije. To su Trogirska biskupija (spominje se oko 1000. godine), Kninska biskupija (spominje se oko 1050. godine), Biogradska biskupija (osnovana 1059. godine) i Zagrebačka biskupija (osnovana 1091. ili 1094.).⁴⁶ Nakon Lateranskog sabora, koji je sazvan 1059. godine, sazvan je crkveni sabor u Splitu 1061. godine. Taj sabor je sazvaio nekadašnji montekasinski monah Majnard, koji je uz splitskog nadbiskupa Ivana presjedao tom saboru.⁴⁷ Na tom saboru su doneseni propisi protiv simonije, propisi protiv nikolaitizma, odluke protiv laičkog uplitanja u upravljanje Crkvom, odluke protiv slavenske liturgije i odluke o zabrani nošenja brade i duge kose.⁴⁸ Kao što se vidi iz ovog izlaganja, Crkva u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj se organizirala pod utjecajem odluka papa i Svete stolice, ali su njezino širenje na području Hrvatske, stjecanje vlastitih veleposjeda i njezin rad uvelike ovisili i o dobrim odnosima i suradnji s hrvatskim vladarima, što će se nastojati prikazati u sljedećem poglavlju ovoga rada.

⁴⁵ Toma Arhiđakon, *Historia Salonitana*, 15.2.15–20.

⁴⁶ Vedriš, 2015., 217., 221.

⁴⁷ Vedriš, 2015., 220.

⁴⁸ Vedriš, 2015., 220.

3. ODNOS VLADARA I CRKVE

3.1. Odnos vladara i Crkve u 9. stoljeću

Odnosi između ranosrednjovjekovnih hrvatskih vladara i Crkve tijekom 9. stoljeća su, uz povremene trzavice, uglavnom bili dobri. Naime, vjerovalo se da vlast hrvatskog vladara, kao i ostalih europskih vladara, dolazi od Boga.⁴⁹ Zbog toga je vladareva funkcija, uz već spomenutu vojnu, sudačku i zakonodavnu funkciju, bila i briga o moralnoj dobrobiti njegovih podanika, ispravnim oblicima bogoslužja, misli i pobožnosti.⁵⁰ Upravo je zbog takve ideje o svojoj vlasti vladar morao biti u dobrim odnosima s Crkvom. Prvi ranosrednjovjekovni hrvatski vladar za kojeg znamo da je njegovao dobre odnose s Crkvom je bio hrvatski knez Trpimir.

Naime, Trpimir je, kako se to u historiografiji uobičajeno izlaže, postao hrvatski knez oko 840. godine te je vladao do 864. godine neovisno o franačkom carstvu, koje je tada bilo uvelike oslabljeno i čiju je vlast priznavao.⁵¹ Tijekom Trpimirove vladavine Hrvatska je sudjelovala u dvama sukobima. Prvi sukob je izbio 846. godine, kada je Trpimir ostvario pobjedu nad takozvanim narodom Grka, koji su bili dalmatinski gradovi pod vlašću bizantskog cara ili bizantska vojna ekspedicija.⁵² Drugi sukob je izbio 852. godine s Bugarima. Naime, tada je Trpimir uspješno suzbio napad Bugara koje je vodio bugarski vladar Mihajlo Boris.⁵³ Knez Trpimir se tijekom svoje vlasti uvelike oslanjao na Crkvu, zbog čega je s njom morao biti u dobrim odnosima.⁵⁴ O Trpimirovim dobrim odnosima s Crkvom nam može posvjedočiti Trpimirova darovnica. To je isprava čiji je izvorni tekst nastao 852. godine, kada se taj vladar posljednji put spominje.⁵⁵ Prema toj ispravi, knez Trpimir je namjeravao za crkvicu jednog samostana, koji je pripadao redovnicima koje je vladar doveo u Hrvatsku (taj samostan se nalazio u Rižinicama)⁵⁶, nabaviti neke potrebne predmete za njezin rad.⁵⁷ Kako Trpimir nije imao dovoljno sredstava za nabavu tih predmeta, bio je prisiljen posuditi novac od splitskog nadbiskupa Petra. Splitski nadbiskup je, prema darovnici, pristao posuditi Trpimiru potreban novac, ali je zauzvrat tražio da mu se predaju sve nekretnine i pokretnine na području Lažana

⁴⁹ Karbić, 2015., 99–100.

⁵⁰ Karbić, 2015., 100.

⁵¹ Birin, 2015., 46.

⁵² Budak, 1994., 72.

⁵³ Budak, 1994., 73.

⁵⁴ Budak, 2018., 170.

⁵⁵ Goldstein, 1995., 198.

⁵⁶ Budak, 2018., 170.

⁵⁷ Klaić, 1972., 20–21.

i Mosora. Taj je nadbiskupov zahtjev prihvaćen, ali je uz to splitska nadbiskupija dobila još jedan ustupak, a to je da joj se predaje desetina od poljoprivrednih proizvoda.⁵⁸ Iz te se isprave može vidjeti da je hrvatski knez Trpimir nastojao izgraditi i održati dobar odnos s Crkvom i njezinim svećenicima. Nakon Trpimira na vlast je došao Domagoj, čiji je odnos s Crkvom bio stabilan ali je dolazilo do ponekih kritika od strane pape.

Knez Domagoj je na vlast došao u razdoblju između 852. (posljednje svjedočanstvo o Trpimiru) i 864. godine te je vladao do 878. godine.⁵⁹ Taj vladar nije bio član obitelji Trpimirović. To se može uočiti iz činjenice da je pripadao jednom drugom klanu nasuprot Trpimirovićima, kojima je oduzeo pravo na prijestolje.⁶⁰ U vrijeme Domagojeve vladavine su započele borbe za Jadran u kojima su uz Hrvate sudjelovali Bizant, Neretvani, Venecija i Arapi.⁶¹ Nakon arapskog neuspješnog pohoda na Dubrovnik 866. godine, Franačko carstvo i Bizant su zajedničkim snagama pošli na pohod na Bari, u kojem je sudjelovao i hrvatski knez Domagoj s svojim brodovljem. Taj pohod je završio franačkim osvajanjem Barija 871. godine.⁶² Nakon toga se Domagoj sukobio s Venecijom. Sukobi s Venecijom su započeli 872. godine.⁶³ Te godine je Domagoj napao Istru ali to nije bio njegov jedini napad na to područje (drugi se dogodio 875. godine).⁶⁴ Iz ovih njegovih pohoda se može vidjeti da je knez Domagoj vodio ratobornu politiku, što se nije sviđalo papi. Tada su se odnosi s Crkvom pomalo pogoršali jer papa Ivanu VIII. nije odgovarala činjenica da se Hrvati pod Domagojevom vlašću bave gusarstvom. On zato Domagoju šalje pismo u kojem ga zbog toga kritizira.⁶⁵ Ipak, Domagoj je s Mlečanima uspostavio privremeni mir zbog pokušaja da ga se zbaci s prijestolja. Domagoj se s urotnicima, koji su ga htjeli zbaciti s prijestolja, obračunao na okrutan način zbog čega ga je papa također kritizirao putem pisma.⁶⁶ U prvom dijelu tog pisma, papa Ivan VIII. prigovara Domagoju zbog načina na koji se obračunava s urotnicima te mu savjetuje da ih, umjesto da ih pogubljuje, samo progna iz svoje zemlje.⁶⁷ U drugom dijelu tog pisma se govori o gusarstvu. Naime, papa opominje kneza Domagoja zbog gusarske djelatnosti njegova naroda te mu poručuje da bi protiv gusara trebao nešto poduzeti.⁶⁸ Iz ovoga se pisma vidi da su odnosi između hrvatskog

⁵⁸ Klaić, 1972., 20–21.

⁵⁹ Goldstein, 1995., 253.

⁶⁰ Budak, 2018., 191.

⁶¹ Budak, 1994., 22.

⁶² Budak, 1994., 23.

⁶³ Budak, 1994., 24.

⁶⁴ Budak, 2018., 192.

⁶⁵ Majnarić, 2015., 538.

⁶⁶ Budak, 1994., 24.

⁶⁷ Klaić, 1972., 26.

⁶⁸ Klaić, 1972., 26.

kneza Domagoja i Crkve stabilni, ali i isto tako da ti odnosi ne doživljavaju nikakvo poboljšanje. Usprkos tome, papa Ivan VIII. je ipak kneza Domagoja doživljavao kao snažnog kršćanskog vladara, koji bi mu mogao pomoći pri ostvarivanju njegovih težnji.⁶⁹ Naime, papa Ivan VIII. je težio uspostavljanju crkvene jurisdikcije u Bugarskoj te je bio uvjeren da mu hrvatski knez Domagoj u tome može pomoći.⁷⁰ Tada je papinstvo bilo u sukobu s bizantskim svećenstvom oko pokršćavanja Bugara, o čemu su počeli pregovori 866. godine.⁷¹ Zato je papa nastojao održati dobre odnose između Crkve i hrvatskog vladara. Odnosi između hrvatskih vladara i Crkve u 9. stoljeću su se počeli popravljati za vrijeme Branimirove vladavine, prije kojeg je na vlasti bio knez Zdeslav.

Zdeslav je preuzeo vlast 878. godine.⁷² On je bio sin kneza Trpimira te je sa svojom braćom, kada je Domagoj postao knezom, pobjegao iz zemlje.⁷³ Zdeslavova vladavina je trajala kratko, tj. godinu dana (do 879. godine).⁷⁴ Naime, taj je knez ubijen u uroti zbog toga što je vodio politiku priklanjanja Bizantu.⁷⁵ Tada je za kneza proglašen Branimir. Branimir je vladao od 879. godine do oko 892. godine.⁷⁶ Branimir je, poput svojih prethodnika Domagoja i Trpimira, priznao franačku vrhovnu vlast, ali je podršku tražio i od Svete Stolice, zbog čega se odmah čim je stupio na vlast putem pisma obratio papi Ivanu VIII. za podršku.⁷⁷ Papa Ivan VIII. mu je na to poslao odgovor. To pismo je nastalo 7. lipnja 879. godine, kada je Branimir i došao na vlast.⁷⁸ U tom pismu papa je blagoslovio kneza Branimira, hrvatski narod i samu Hrvatsku. Za uzvrat u tom pismu papa je tražio od Branimira poniznost prema Bogu i štovanje kršćanskog nauka. Uz to je papa isto tako zamolio Branimira da svećeniku Ivanu, koji poslan u Bugarsku, omogući putovanje bez ikakvih problema.⁷⁹ Naime, nakon pregovora koji su trajali od 866. do 871. godine Bugarska se opredijelila za Bizant te je papa poduzeo brojne misije da Bugarsku stavi pod jurisdikciju rimske Crkve.⁸⁰ Zbog toga je papa Ivan VIII. vjerojatno nastojao postići što bolje odnose s Branimirom. Osim ovoga pisma, o dobrim odnosima između hrvatskog kneza Branimira i pape također svjedoči još jedno kasnije pismo. U tom pismu papa pohvaljuje kneza

⁶⁹ Majnarić, 2015., 537.

⁷⁰ Majnarić, 2015., 537.

⁷¹ Budak, 2018., 135.

⁷² Budak, 2018., 165.

⁷³ Budak, 2018., 191.

⁷⁴ Raukar, 2007., 32.

⁷⁵ Budak, 1994., 26.

⁷⁶ Birin, 2015., 50.

⁷⁷ Budak, 2018., 194.

⁷⁸ Matijević Sokol, Sokol, 2005., 39.

⁷⁹ Matijević Sokol, Sokol, 1972., 43–44.

⁸⁰ Budak, 2018., 135.

Branimira zbog poštivanja kršćanskog nauka i odanosti Crkvi, o čemu ga je izvijestio Teodozije, koji je tada bio ninski biskup. U tom pismu se isto tako predlaže da Sveta stolica i vladar međusobno razmjenjuju poslanike.⁸¹ Iz ovih pisama se vidi da su hrvatski vladar i Crkva nastojali izgraditi što bolje međusobne odnose zbog Branimirove želje za učvršćivanjem ugleda tadašnje Hrvatske kao nezavisne države i zbog težnje Crkve za omogućivanjem što uspješnije djelatnosti u Bugarskoj. Težnju za povećanjem svoga ugleda, a time i ugleda čitave svoje države, hrvatski vladar je mogao ostvariti samo uspostavljanjem neke vrste podložničkog odnosa prema papi jer je takav odnos, zbog papinog moralnog i vjerskog autoriteta, podrazumijevao nezavisnost Hrvatske.⁸² Zahvaljujući uspostavljanju tako dobrog odnosa s papinstvom, ranosrednjovjekovna Hrvatska je postigla državnu neovisnost (premda ona nije formalno priznata),⁸³ čime je izbjegla utjecaje iz Franačkog carstva i Bizanta.⁸⁴ Osim toga, uspostavljanjem dobrih odnosa s papinstvom Branimir je ojačao svoj položaj te je mogao računati na podršku pape u svojim planovima.⁸⁵ Knez Branimir je, osim s papom, bio u dobrim odnosima i s ninskim biskupom Teodozijem, koji je 887. godine postao i splitski nadbiskup. Kao što je već spomenuto u prvom poglavlju, Branimir ga je podržavao u pokušaju da ujedini Ninsku biskupiju i dalmatinsku crkvenu organizaciju. Time je Branimir zapravo htio postići stavljanje bizantskog dijela Dalmacije pod svoj utjecaj, a time i pod svoju vlast.⁸⁶ Papa Stjepan VI. je prigovarao postavljanju Teodozija za splitskog nadbiskupa, ali je na kraju ipak prihvatio zatečeno stanje. To se vidi iz dva pisma što ih je papa Stjepan VI. poslao nadbiskupu Teodoziju. U prvom pismu papa je prekorio nadbiskupa Teodozija zbog preuzimanja Splitske nadbiskupije, budući da je tada uz to bio i biskup Ninske biskupije.⁸⁷ U drugom pismu papa je popustio u svom stavu te je prihvatio proglašenje ninskog biskupa Teodozija za splitskog nadbiskupa, što je vidljivo iz papine molbe da dođe po palij u Rim.⁸⁸ Papa je to vjerojatno učinio da bi održao dobre odnose s hrvatskim knezom Branimirom, vjerojatno zbog rute koja omogućava misije u Bugarsku. Naime, papa Stjepan VI. je znao da bi neprihvatanjem Teodozija kao splitskog nadbiskupa od Crkve udaljio hrvatski narod te si time vjerojatno otežao stavljanje Bugarske pod svoju jurisdikciju.⁸⁹ O dobrim odnosima između hrvatskog kneza

⁸¹ Matijević Sokol, Sokol, 2005., 56–57.

⁸² Margetić, 1997., 203.

⁸³ Budak, 2018., 135.

⁸⁴ Raukar, 2007., 34.

⁸⁵ Budak, 2018., 194.

⁸⁶ Vedriš, 2015., 212.

⁸⁷ Matijević Sokol, Sokol, 2005., 59.

⁸⁸ Matijević Sokol, Sokol, 2005., 61.

⁸⁹ Raukar, 2007., 35.

Branimira i Crkve isto tako svjedoči masovna gradnja crkvi tijekom njegove vladavine.⁹⁰ Nakon Branimira za hrvatskog kneza je postavljen Muncimir.

Muncimir (Mutimir) je bio posljednji sin kneza Trpimira. Preuzeo je vlast oko 892. godine.⁹¹ Njegovu politiku je uglavnom sačinjavalo miješanje u prilike u Srbiji. Naime, u vrijeme Muncimirove vladavine u Srbiji se vodila borba za vlast. Muncimir se u tu borbu umiješao na način da je primio odbjegle pretendente na prijestolje, kojima je pomogao da dođu na vlast.⁹² Iz ovakvog miješanja u prilike u Srbiji se vidi da je Muncimir vodio aktivnu vanjsku politiku. Muncimir je pokušavao održati dobre odnose s Crkvom, što se vidi iz činjenice da je potvrdio Trpimirovu darovnicu u korist splitskog nadbiskupa. Naime, 892. godine je izbio sukob između ninskog biskupa Aldefrede i splitskog nadbiskupa Petra u kojem je Muncimir potvrdio spomenuti dokument u korist splitske Crkve.⁹³ Muncimir je to vjerojatno učinio da bi očuvao dobre odnose s dalmatinskom Crkvom. Kao što se vidi iz dosadašnjeg izlaganja odnosa između hrvatskih vladara i Crkve u 9. stoljeću, ti odnosi su u tom stoljeću uglavnom bili dobri zbog toga što su takvi odnosi koristili i Crkvi (ostvarivanje njezinih težnji, gradnja crkava i samostana te dobivanje posjeda) i hrvatskom vladaru (učvršćivanje ugleda i položaja vladara i ugleda čitave zemlje). Dobri odnosi između hrvatskih vladara i Crkve su se nastavili i u 10. stoljeću.

2.2. Odnos vladara i Crkve u 10. stoljeću

Vladari su shvaćali da su im dobri odnosi s Crkvom itekako važni za uspješnu vladavinu, kao što se vidi na već spomenutom Branimirovom primjeru i Muncimirovom primjeru. Nakon Muncimira, na vlast je tijekom prve polovice 10. stoljeća došao Tomislav.⁹⁴ Njegova politika je obilježena sukobima s Mađarima i Bugarima. Tomislavovi sukobi s Mađarima su rezultirali osvajanjem Siska.⁹⁵ Hrvatska se u vrijeme Tomislava sukobila s Bugarskom zbog svog uplitanja u sukob između Bugarske i Bizanta. Taj sukob je završio 927. godine sklapanjem mira.⁹⁶ Kralj Tomislav je, kao i njegovi prethodnici, njegovao dobre odnose s Crkvom. To se može vidjeti iz činjenice da je on prvi vladar kojeg papa i njegova kancelarija nazivaju kraljem,

⁹⁰ Goldstein, 1995., 261.

⁹¹ Budak, 1994., 29.

⁹² Budak, 1994., 29.

⁹³ Budak, 2018., 154.

⁹⁴ Budak, 2018., 195.

⁹⁵ Budak, 1994., 30.

⁹⁶ Budak, 1994., 31.

što je pridonijelo povećanju njegova ugleda.⁹⁷ Tomislavovo nastojanje da održi dobre odnose s Crkvom se isto tako može iščitati u njegovom sudjelovanju na splitskim crkvenim saborima 925. i 928. godine, o kojima je bilo riječi u drugom poglavlju ovoga rada. Upravo je Tomislav, vjerojatno zbog protivljenja pape Ivana X. bogoslužju na slavenskom jeziku, sazivao i vodio te sabore.⁹⁸ Tomislavova suradnja s papom se može iščitati iz činjenice da je Tomislav vodio sabore⁹⁹, a papa je razmatrao i potvrđivao zaključke tih sabora.¹⁰⁰ Iz te činjenice se može iščitati vladareva briga o ispravnom bogoslužju i, općenito, za spas čitavog naroda, zbog čega je Tomislav i uspostavio dobre odnose s Crkvom.¹⁰¹ Osim s papom, Tomislav je bio u dobrim odnosima s hrvatskim klerom, pogotovo s ninskim biskupom Grgurom. To se vidi iz činjenice da se Tomislav na splitskim saborima zalagao za ninskog biskupa.¹⁰² Tomislav je isto tako bio u dobrim odnosima s dalmatinskim episkopatom, što se može iščitati iz činjenice da su njegovi članovi isto tako bili vladarevi službenici koji su s vladarem surađivali pri obnašanju vlasti.¹⁰³ Upravo zbog činjenice da su bili vladarevi službenici, članovi dalmatinskog episkopata su inzistirali da se na splitskim crkvenim saborima definira njihov crkveno – jurisdikcijski položaj i da se utvrde obveze dalmatinskog episkopata prema vladaru.¹⁰⁴ Po tome se može zaključiti da su odnosi između dalmatinskog episkopata i kralja Tomislava bili dobri i da su obje strane željele da tako i ostane. Isto tako se dobri odnosi između kralja Tomislava i Crkve mogu iščitati iz jedne odredbe koja je donesena na splitskom saboru 925. godine. Prema toj odredbi bi urotnici, koji su ubili vladara tijekom urote, morali davati milodare za spas vladareve duše. Isto tako se prema toj odredbi urotnici obvezuju poštovati odluke pokojnog vladara o oslobođenju robova i gradnji crkava te se obvezuju na zaštitu njegove obitelji.¹⁰⁵ Iz svega ovoga se može uočiti da su hrvatski kralj Tomislav i Crkva i dalje bili u dobrim odnosima. Naime, Tomislav je htio održati dobar odnos s Crkvom u cjelosti, što se vidi po tome što je prihvatio zaključke koji su doneseni 925. godine na crkvenom saboru u Splitu. Naime, unatoč tome što je podržavao ninskog biskupa Grgura, kralj Tomislav je prihvatio zaključke s tog sabora da očuva političko jedinstvo svoje države i da eliminira mogućnost nastajanja opozicije svojoj vlasti tj. da crkveni

⁹⁷ Budak, 1994., 31.

⁹⁸ Majnarić, 2015., 539-540.

⁹⁹ Majnarić, 2010., 13.

¹⁰⁰ Majnarić, 2010., 15.

¹⁰¹ Majnarić, 2010., 13.

¹⁰² Goldstein, 1995., 278.

¹⁰³ Majnarić, 2010., 13.

¹⁰⁴ Majnarić, 2010., 13.

¹⁰⁵ Budak, 2018., 242.

dostojanstvenici ne postanu protivnici njegovoj vlasti koji bi se za podršku mogli obratiti papi.¹⁰⁶

Nakon Tomislava na vlast je došao Trpimir II., a njega je na vlasti naslijedio Krešimir I. O ta dva vladara postoji jako malo podataka.¹⁰⁷ Nakon Krešimira I. na vlast je oko 945. godine došao Miroslav, kojeg je, nakon pobune čiji je predvodnik bio ban Pribina, naslijedio njegov brat Mihajlo Krešimir II.¹⁰⁸ Dok o odnosima između prethodna tri kralja i Crkve ne postoje nikakvi podaci, za odnose između kralja Mihajla Krešimira II. i Crkve postoji podatak koji nam govori da su njihovi odnosi bili dobri. Taj podatak se može iščitati iz darovnice za Diklo iz 1066. ili 1067. godine. Prema toj darovnici Petar Krešimir IV. potvrđuje posjed na Diklu samostanu sv. Krševana, koji je taj posjed dobio od kralja Krešimira II.¹⁰⁹ Unatoč činjenici da je ta isprava nastala u 11. stoljeću, iz nje se ipak može iščitati činjenica da su odnosi između Crkve i hrvatskog kralja Krešimira II. bili dobri. Osim samog kralja, u dobrim odnosima s Crkvom je bila i kraljica Jelena, supruga Krešimira II. Naime, ona je u drugoj polovici 10. stoljeća kod Solina osnovala samostan. Razlog osnivanja tog samostana leži u brizi kraljice o vječnom miru pokojnika i očuvanja sjećanja na njih. Naime, Jelena je redovnicima novoosnovanog samostana povjerila kao zadaću brigu o grobnici čitave dinastije.¹¹⁰ Kraljica Jelena je uz taj samostan sagradila i dvije crkve: crkvu sv. Stjepana i crkvu sv. Marije, te je vlasništvo nad njima povjerila Splitskoj nadbiskupiji. O tome nam svjedočanstvo daje Toma Arhidakon, kada navodi kako je te crkve kralj Zvonimir vratio splitskom nadbiskupu:

„ Crkve je sagradila i obdarila kraljica Jelena darujući ih splitskoj stolici u trajan posjed. Te su crkve zbog štovanja kraljevskih grobova bile predane na određeno vrijeme nekim redovnicima koji su u njima revno obavljali obrede.“¹¹¹

Po ovoj činjenici se vidi da su vladari održavali dobre odnose s Crkvom zbog eliminiranja moguće opozicije njihovoj vlasti i zbog brige za zagrobni život. Hrvatski vladari u 11. stoljeću će također održavati (čak i poboljšavati) odnose s Crkvom.

¹⁰⁶ Šanjek, 1995., 28.

¹⁰⁷ Budak, 2018., 245.

¹⁰⁸ Budak, 2018., 245.

¹⁰⁹ Budak, 2018., 199.

¹¹⁰ Budak, 2018., 262.

¹¹¹ Toma Arhidakon, *Historia Salonitana*, 16.17.11–14.

3.3. Odnos vladara i Crkve u 11. stoljeću

Prvi vladar iz 11. stoljeća kod kojeg su nam poznati njegovi odnosi s Crkvom je Petar Krešimir IV. Kralj Petar Krešimir IV. je na vlast došao oko 1058. godine.¹¹² Tijekom njegove vladavine Hrvatska se značajno proširila. Naime, tada su Hrvatskoj priključene Dalmacija i Slavonija.¹¹³ Prve godine njegove vlasti nisu bile mirne zbog optužbi da je ubio svoga brata Gojslava II. Naime, optuživalo ga se da je na prijevaru ubio svog brata da bi preuzeo vlast.¹¹⁴ U takvoj situaciji se počinju oblikovati dobri odnosi između Crkve i Petra Krešimira IV. Naime, papa Aleksandar II. je, nakon što je čuo za optužbe kojima se teretilo kralja, poslao opata Majnarda da provede istragu.¹¹⁵ Taj slučaj je završio vraćanjem prijestolja Petru Krešimiru IV. nakon što se, uz pomoć zakletve dvanaestorice župana, oslobodio optužbe¹¹⁶, i zadobio papino odrešenje od grijeha putem opata Majnarda.¹¹⁷ Papa je iskoristio ovaj slučaj za dobivanje vladareve podrške tadašnjoj crkvenoj reformi. Naime, pokret za reformu se oblikovao u benediktinskom samostanu u Clunyu i njegov cilj je bio osloboditi samostane i redovnike od utjecaja plemića i uređenje odnosa između crkvene i svjetovne vlasti. Reformni pokret je na snazi dobio za vrijeme pontifikata pape Lava IX., koji je i ojačao ulogu papinstva u Zapadnoj Europi.¹¹⁸ Papi Aleksandru II. je na kraju uspjelo uspostaviti jako dobre odnose s vladarem, što se vidi iz činjenice da je Petar Krešimir IV. podržao reformu.¹¹⁹ Na taj način su od međusobnih odnosa i papa i hrvatski vladar imali koristi jer je papa tada dobio saveznika i podržavatelja reforme, a Petar Krešimir IV. moćnog saveznika. Kraljeva podrška reformi Crkve se najbolje može iščitati iz činjenice da je Petar Krešimir IV. uvelike pomogao papinom legatu Ivanu u svladavanju svakog otpora reformi tijekom tadašnjeg crkvenog sabora.¹²⁰ Taj se sabor održao 1061. godine u Splitu.¹²¹ Kao što je već i spomenuto u potpoglavlju o Crkvi u Hrvatskoj, na tom saboru su prihvaćeni propisi protiv simonije i nikolaitizma te odluke protiv laičkog uplitanja u upravljanje Crkvom. Vladarev dobar odnos s Crkvom je isto tako vidljiv u činjenici da je Petar Krešimir IV. gradio i osnivao samostane. Naime, u Biogradu je osnovao samostan sv. Ivana Evanđeliste

¹¹² Goldstein, 1995., 388.

¹¹³ Raukar, 2007., 47.

¹¹⁴ Budak, 2018., 231., 248.

¹¹⁵ Budak, 2018., 231.

¹¹⁶ Budak, 2018., 231.

¹¹⁷ Majnarić, 2015., 543.

¹¹⁸ Budak, 2018., 251.

¹¹⁹ Majnarić, 2015., 544.

¹²⁰ Šanjek, 1995., 35.

¹²¹ Vedriš, 2015., 220.

(1060. godine) i samostan sv. Tome¹²², a na Rabu je osnovao samostan sv. Petra u Drazi.¹²³ Osim što je osnivaio samostane, Petar Krešimir IV. ih je i darivao. Tako je na primjer Petar Krešimir IV. dodijelio imunitet samostanu sv. Ivana u Biogradu. Naime, prema ispravi o dodjeli imuniteta tom samostanu, vladar je samostan oslobodio svih javnih daća. Isto tako je, prema ispravi, samostan sv. Ivana u posjed dobio otok Žirje. Isto tako se samostan nije morao nikome pokoravati, a njegova jedina obveza je bila da biogradskom biskupu daje bačvu vina i janje.¹²⁴ Sličan imunitet je vladar dodijelio i zadarskom samostanu sv. Marije 1066. godine na molbu opatice Čike.¹²⁵ Godine 1072. je kralj tom samostanu dao posjed Brdo kod Nina.¹²⁶ Petar Krešimir IV. je isto tako opatiji sv. Stjepana »pod borovima« kod Splita darovao zemljište za mlinove u Solinu, a samostanu u Ninu je darovao imanja u Topčinju.¹²⁷ Kao što je već i spomenuto u prethodnom potpoglavlju, darovnicom za Diklo kralj je potvrdio samostanu sv. Krševana posjed na Diklu, kojeg mu je dodijelio Mihajlo Krešimir II. Iz ovih vladarevih postupaka se vidi da je Petar Krešimir IV. nastojao izgraditi dobre odnose s Crkvom. Razlog tome leži u činjenici da se tada kralj želio što više udaljiti od Bizanta te je za to trebao jakog saveznika, a taj jaki saveznik je trebala biti rimska Crkva.¹²⁸ Kralj Petar Krešimir IV. je vjerojatno vladao do 1074. godine, kada su ga u blizini Barija vjerojatno zarobili Normani pod zapovjedništvom vojvode Amika.¹²⁹ Nakon njega je na vlast došao Zvonimir koji je dobre odnose s Crkvom doveo do vrhunca.

Dmitar Zvonimir je na vlast došao 1074. ili 1075. godine.¹³⁰ Prije nego što je stupio na vlast, Zvonimir je bio ban i suvladar kralja Petra Krešimira IV., što se može iščitati iz triju zadarskih isprava koje ga spominju pod tim titulama, a koje se datiraju 1070. godinom.¹³¹ Zvonimir je za svoje pothvate imao veliku podršku ugarske kraljevske obitelji, a nju je stekao udajom za Jelenu, koja je bila sestra budućeg ugarskog kralja Ladislava.¹³² Ta mu je podrška uvelike dobro došla tijekom stjecanja područja zvanog Dalmatinska marka (koje je obuhvaćalo Meraniju, dio Hrvatskog primorja i otoke Cres i Krk.). Naime, Zvonimir je upravo zahvaljujući ugarskoj

¹²² Galović, 2020., 65.

¹²³ Budak, 1994., 42.

¹²⁴ Klaić, 1972., 54-55.

¹²⁵ Ančić, 2020., 43.

¹²⁶ Šanjek, 1993., 69.

¹²⁷ Šanjek, 1993., 69.

¹²⁸ Budak, 2018., 231.

¹²⁹ Goldstein, 1995., 399.

¹³⁰ Goldstein, 1995., 401.

¹³¹ Budak, 2018., 255.

¹³² Budak, 2018., 255.

podrži to područje pripojio Hrvatskoj 1070. godine.¹³³ Osim s ugarskom kraljevskom obitelji, Zvonimir je bio u jako dobrim odnosima s Crkvom. Takvi su se odnosi počeli oblikovati od početka njegove vladavine. Naime, Zvonimir je htio legitimizirati svoju vlast, i za to mu se papa činio kao dobar izbor. Po tome se vidi da je Zvonimir, kao i njegov prethodnik Petar Krešimir IV., podupirao reformu Crkve te je bio voljan prihvatiti prvenstvo Crkve.¹³⁴ Zbog toga se putem pisma, kao što je to učinio i knez Branimir u 9. stoljeću, obratio papi Grguru VII.¹³⁵ To je rezultiralo time da ga je Grgur VII., posredstvom svoga legata Gebizona, okrunio u crkvi sv. Petra i Mojsija u Solinu. Papa mu je isto tako poslao mač, žezlo, krunu i zastavu kao simbole kraljevske vlasti.¹³⁶ Razlog zbog čega je papa na takav način legitimizirao Zvonimirovu vlast leži u činjenici da je tada zbog reforme bio u sukobu s carem Henrikom IV.¹³⁷ Naime, u Njemačkoj je Crkva bila pod vladarevim autoritetom, što znači da je vladar mogao dodjeljivati i oduzimati crkvene položaje. Reforma je u toj zemlji bila potpuno onemogućena te je zbog toga papinstvo smatralo da bi reforme trebale biti obuhvatnije u pogledu odnosa između vladara i Crkve.¹³⁸ Godine 1073. je papom postao Hildebrand koji se prozvao Grgurom VII. Na početku su odnosi između Henrika IV. i pape bili dobri, ali su se pogoršali kada je papa Grgur VII. sastavio spis pod imenom *Dictatus papae*, prema kojem papa ima vrhovnu duhovnu vlast nad kršćanskim svijetom.¹³⁹ Papa je shvatio da mu je u tom sukobu potreban svaki saveznik kojeg može naći. Takvog saveznika je papa vidio i u hrvatskom kralju Zvonimiru te mu je upravo iz tog razloga odlučio pomoći pri legitimizaciji njegove vlasti putem krunidbe.¹⁴⁰ Ono što je karakteristično za odnose između kralja Zvonimira i Crkve jest činjenica da su oni dovedeni na sljedeću razinu. Naime, tijekom svoje krunidbe Zvonimir je pred papinim legatom Gebizonom položio prisegu.¹⁴¹ Ta prisega je sačuvana u tzv. Zvonimirovoj zavjernici. Njome se kralj obvezao na vjernost apostolskoj stolici (tj. papi) na način da će poštovati sve odredbe koje mu predlože papa i njegovi poslanici. Uz to se kralj također obvezao da će se brinuti o crkvama (o njihovim desetinama, prvinama i sl.) i svećenstvu.¹⁴² Isto tako se putem te prisege Zvonimir obvezao plaćati papi određen tribut, da neće pomagati njegove protivnike, da će primiti papu i njegove poslanike ako dođu u njegovu zemlju te da će mu, ako ga papa pozove, služiti (

¹³³ Budak, 2018., 256.

¹³⁴ Majnarić, 2015., 544.

¹³⁵ Budak, 2018., 256.

¹³⁶ Budak, 2018., 256.

¹³⁷ Budak, 2018., 256.

¹³⁸ Brandt, 1995., 399.

¹³⁹ Brandt, 1995., 401.

¹⁴⁰ Budak, 2018., 256.

¹⁴¹ Budak, 2018., 257.

¹⁴² Klaić, 1972., 68.

vjerojatno u ratu).¹⁴³ Isto tako je Zvonimir papi poklonio na korištenje samostan sv. Grgura u Vrani.¹⁴⁴ Po ovoj zavjernici se vidi da je kralj, za razliku od svojih prethodnika, uvelike poboljšao svoje odnose s Crkvom na način da je postao papin vazal. Osim s papom, kralj Zvonimir je bio u dobrim odnosima s hrvatskim klerom. Takav odnos prema kleru s najbolje vidi iz Zvonimirovih darivanja crkava i samostana. Tako je od njega Splitska nadbiskupija dobila samostan sv. Marije na Otoku kod Solina.¹⁴⁵ Toma Arhiđakon taj događaj prikazuje ovako:

„U to je vrijeme održana sinoda u Ninu pod vodstvom kardinala Ivana, izaslanika Apostolske stolice. Na izrečeno traženje nadbiskupa Lovre presajni muž Dmitar, nazvan Zvonimir, kralj Hrvata, vratio je crkve svetoga Dujma i svete Marije u Solinu sa svim njihovim dobrima.“¹⁴⁶

Isto tako je kralj Zvonimir opatiji sv. Lucije u Jurandvoru kod Baške na Krku darovao zemlju (ledinu), o čemu nam svjedoči Bašćanska ploča koja je nastala oko 1100. godine:¹⁴⁷

„U ime Oca i Sina i Svetoga duha. Ja opat Držiha pisah ovo na ledini koju dade Zvonimir, kralj hrvatski u dane svoje Svetoj Luciji. I svjedoci: župan Desimir (u) Krbavi, Mratinac (u) Lici, Pribineg, ovaj poslanik /u/ Vinodolu, Jakov u Otoku. Da tko to poreče neka ga prokune Bog i 12 apostola i 4 evanđelista i Sveta Lucija. Amen. Da tko ovdje živi neka moli za njih Boga. Ja opat Dobrovit zidah crkvu ovu i sa svoje braće devetero u dane kneza Kosmata koji je vladao čitavom Krajinom. I bijaše u te dane Nikola u Otočcu sa Svetom Lucijom zajedno.“¹⁴⁸

Uz to je Zvonimir 1087. godine potvrdio povlastice samostanu sv. Marije u Zadru.¹⁴⁹ Osim pape i hrvatskog klera, Zvonimir je isto tako uvelike profitirao od dobrih odnosa s Crkvom. Naime, papa je, osim što mu je preko krunidbe legitimizirao vlast, 1079. godine putem bule naredio istarskom grofu Vecelinu da ne napada i ne pokušava zauzeti sjeverozapadne dijelove Hrvatske.¹⁵⁰ Zvonimirova vladavina je završila njegovom smrću između 1087. i 1089. godine. Tada je prijestolje pripalo Stjepanu III.¹⁵¹

¹⁴³ Klaić, 1972., 69.

¹⁴⁴ Klaić, 1972., 69.

¹⁴⁵ Budak, 2018., 259.

¹⁴⁶ Toma Arhiđakon, *Historia Salonitana*, 16.17.7–12.

¹⁴⁷ Fučić, 1997., 266.; Raukar, 2007., 50.

¹⁴⁸ Raukar, 2007., 52.

¹⁴⁹ Goldstein, 1995., 430.

¹⁵⁰ Goldstein, 1995., 403.

¹⁵¹ Goldstein, 1995., 430., 434.

Stjepan III. je bio nećak Zvonimirova prethodnika Petra Krešimira IV. Njegova vladavina je trajala od 1088. godine do otprilike 1090. ili 1091. godine, kada i umire. Tijekom Zvonimirove vlasti je boravio u samostanu Sv. Petra pod borovima.. Kao i njegov prethodnik, Stjepan III. je isto tako bio u dobrim odnosima s Crkvom. Kao dokaz tome može poslužiti darovnica prema kojoj splitskim benediktinkama daruje posjed Pusticu u Lažanama kod Splita.¹⁵²

¹⁵² Goldstein, 1995., 434.; Budak, 2018., 284.

4. ZAKLJUČAK

Hrvatski vladari i Crkva su tijekom cijelog ranog srednjeg vijeka, unatoč ponekim nesporazumima, bili u dobrim odnosima. Taj zaključak se može izvući iz izloženih odnosa između svakog hrvatskog vladara i Crkve kroz cijeli rani srednji vijek. Kao što se vidi iz tih izloženih odnosa između hrvatskih vladara i Crkve, obje strane su od takvih odnosa imale koristi. Hrvatski vladari su od takvih odnosa s Crkvom imali koristi u vidu povećanja svoga ugleda i ugleda svoje države te legitimizacije svoje vlasti. Tako je hrvatski knez Branimir iz 9. stoljeća zahvaljujući dobrim odnosima s papom povećao svoj ugled i ugled Hrvatske, čime je Hrvatska dobila status neovisne zemlje (premda ta njena neovisnost nije bila formalna). Isto tako su koristi od dobrih odnosa s Crkvom imali hrvatski vladari Petar Krešimir IV. i Zvonimir, koji su vladali Hrvatskom u 11. stoljeću., u vidu legitimizacije svoje vlasti (oslobođenje kralja Petra Krešimira IV. od optužbi za ubojstvo brata Gojslava i Zvonimirova krunidba). Osim vladara, Crkva je također imala koristi od takvih odnosa. Naime, Crkva je zbog takvih odnosa s hrvatskim vladarima dobila saveznike, brojne posjede i povlastice. Tako je u 9. stoljeću Splitska nadbiskupija od hrvatskog kneza Trpimira dobila sve posjede i svu imovinu u Lažanama i Mosoru te pravo na desetinu od poljoprivrednih proizvoda (u zamjenu za posuđeni novac) a papa Grgur VII. je u 11. stoljeću od Zvonimira dobio na korištenje samostan sv. Grgura u Vrani. Isto tako je Crkva (posebice u 11. stoljeću) prosperirala u vidu povlastica. Tako je primjerice hrvatski kralj Petar Krešimir IV. podijelio imunitete samostanu sv. Ivana Evanđeliste u Biogradu i samostanu sv. Marije u Zadru. Crkva je, uz posjede i razne povlastice, zahvaljujući dobrim odnosima s hrvatskim vladarima dobila dobre suradnike pri provođenju svoje politike. To se vidi, primjerice, po tome što je hrvatski kralj Tomislav vodio crkvene sabore 925. i 928. godine te provodio njihove odluke i po tome što su Petar Krešimir IV. i Zvonimir podržavali crkvenu reformu i pomagali papi i njegovim legatima pri njezinom provođenju. Iz ovih navedenih primjera, kao i iz drugih primjera navedenih u ovome radu, se može zaključiti da su hrvatski vladar i Crkva kroz čitav rani srednji vijek bili u dobrim odnosima te da su obje strane od toga imale koristi (vladar u vidu svoga ugleda i ugleda čitave zemlje te legitimizacije vlasti, a Crkva u vidu dobivanja dobrog suradnika i saveznika pri provođenju svoje politike, posjeda i povlastica).

5. LITERATURA

1. Primarni izvori:

1. Toma Arhidakon, *Historia Salonitana – Povijest salonitanskih i splitskih prvosvećenika*, prijevod: Olga Perić, Književni krug, Split, 2003.
2. Nada Klaić, *Izvori za hrvatsku povijest do 1526. godine*, Školska knjiga, Zagreb, 1972.

2. Sekundarni izvori

1. Mladen Ančić, Opatica Čika i Petar Krešimir IV.: Bizant u susretu s Hrvatskim kraljevstvom, u: *Abbatissa ingenuitate precipua*, Pavuša Vežić i Ivan Josipović (ur.), Sveučilište u Zadru i Samostan benediktinki sv. Marije u Zadru, Zadar, 2020., 13–52
2. Miroslav Brandt, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
3. Neven Budak, *Prva stoljeća Hrvatske*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1994.
4. Neven Budak, *Hrvatska povijest od 550. do 1100.*, Leykam international, Zagreb, 2018.
5. Ante Birin, Pregled političke povijesti Hrvata u ranome srednjem vijeku, u: *Nova zraka u europskom svjetlu – hrvatske zemlje u ranome srednjem vijeku*, Zrinka Nikolić Jakus (ur.), Matica Hrvatska, Zagreb, 2015., 37–72
6. Branko Fučić, Hrvatski glagoljski i ćirilski natpisi, u: *Hrvatska i Europa – kultura, znanost i umjetnost – Srednji vijek (VII – XII. stoljeće)*, rano doba hrvatske kulture, 1. sv., Ivan Supićić (ur.), AGM, Zagreb, 1997., 259–285.
7. Tomislav Galović, Croatia Benedictina: Hrvatsko kraljevstvo, Petar Krešimir IV. i Ordo sancti Benedicti, u: *Abbatissa ingenuitate precipua*, Pavuša Vežić i Ivan Josipović (ur.), Sveučilište u Zadru i Samostan benediktinki sv. Marije u Zadru, Zadar, 2020., 53–74
8. Ivo Goldstein, *Hrvatski rani srednji vijek*, Novi liber, Zagreb, 1995.
9. Damir Karbić, Razvoj političkih ustanova, u: *Nova zraka u europskom svjetlu – hrvatske zemlje u ranome srednjem vijeku*, Zrinka Nikolić Jakus (ur.), Matica Hrvatska, Zagreb, 2015., 89–122

10. Damir Karbić i Branka Grbavac, Pravo i pragmatična pravna pismenost, u: *Nova zraka u europskom svjetlu – hrvatske zemlje u ranome srednjem vijeku*, Zrinka Nikolić Jakus (ur.), Matica Hrvatska, Zagreb, 2015., 237–253
11. Ivan Majnarić, Papa i svjetovni vladar na izmaku karolinškog doba – primjer splitskih sinoda dvadesetih godina 10.st., u: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, god. 28., 2010., 5–16
12. Ivan Majnarić, Papinstvo, u: *Nova zraka u europskom svjetlu – hrvatske zemlje u ranome srednjem vijeku*, Zrinka Nikolić Jakus (ur.), Matica Hrvatska, Zagreb, 2015., 533–547
13. Mirjana Matijević Sokol i Vladimir Sokol, *Hrvatska i Nin u doba kneza Branimira*, Studia Croatica, Zagreb, 2005.
14. Lujo Margetić, Hrvatska država u doba narodnih vladara, u: *Hrvatska i Europa – kultura, znanost i umjetnost – srednji vijek (VII – XII. stoljeće) - rano doba hrvatske kulture*, 1. sv., Ivan Supičić (ur.), AGM, Zagreb, 1997., 197–213
15. Ante Nazor, Ustroj hrvatske vojske u ranome srednjem vijeku, u: *Nova zraka u europskom svjetlu – hrvatske zemlje u ranome srednjem vijeku*, Zrinka Nikolić Jakus (ur.), Matica Hrvatska, Zagreb, 2015., 159–172
16. Franjo Šanjek, *Crkva i kršćanstvo*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.
17. Franjo Šanjek, *Pregled povijesti hrvatskog naroda (od VI. st. do naših dana)*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
18. Tomislav Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje*, Školska knjiga, Zagreb, 2007.
19. Trpimir Vedriš, Crkva i vjerski život, u: *Nova zraka u europskom svjetlu – hrvatske zemlje u ranome srednjem vijeku*, Zrinka Nikolić Jakus (ur.), Matica Hrvatska, Zagreb, 2015., 201–236

6. SAŽETAK

Hrvatski vladari i Crkva su tijekom cijelog ranog srednjeg vijeka, unatoč ponekim nesporazumima, bili u dobrim odnosima. Hrvatski vladar je obnašao vojnu, sudsku i zakonodavnu funkciju. Crkva je temelje svog razvoja imala u kasnoj antici te se njezina organizacija, s ponekim promjenama, s vremenom razvijala. Hrvatski vladari i Crkva su u 9. stoljeću uglavnom bili u dobrim odnosima, što se vidjelo po pismima papa i masovnim donacijama i gradnjama. Tako je knez Trpimir, u zamjenu za posuđeni novac za nabavu potrepština za jedan samostan, Splitskoj nadbiskupiji dao svu imovinu na Lažanama i Mosoru. Nakon Trpimira, na vlast je došao knez Domagoj koji je, usprkos nesuglasicama s papom oko kažnjavanja urotnika i gusarenja, ipak održao stabilne odnose s Crkvom. Nakon kneza Zdeslava, koji je vodio probizantsku politiku, na vlast je došao Branimir koji je također održavao dobre odnose s Crkvom, o čemu nam svjedoče dva pisma koja je papa poslao knezu i činjenica da je surađivao s Teodozijem, ninskim biskupom koji je tijekom njegove vladavine postao i splitski nadbiskup. Nakon njega na vlast je došao knez Muncimir koji je također održavao dobre odnose s Crkvom, o čemu nam svjedoči činjenica da je potvrdio Trpimirovu darovnicu u korist Splitske nadbiskupije. U 10. stoljeću vladari su također održavali dobre odnose s Crkvom. Tako je kralj Tomislav bio aktivan sudionik na splitskim saborima održanima 925. i 928. godine. Nakon njega na vlast je došao niz vladara o kojima ne znamo kakvi su bili njihovi odnosi s Crkvom. Informacije o odnosima između hrvatskog vladara i Crkve dobivamo tek iz razdoblja vladavine kralja Mihajla Krešimira II. Taj je kralj bio u dobrim odnosima s Crkvom o čemu nam svjedoči darovnica za Diklo iz 1066. godine. Uz njega je u dobrim odnosima s Crkvom bila i njegova supruga, kraljica Jelena. Odnosi između hrvatskog vladara i Crkve dosežu poboljšanje u 11. stoljeću, pogotovo za vrijeme vladavine kralja Zvonimira. Kralj Petar Krešimir IV. također je bio u jako dobrim odnosima s Crkvom, što se vidi po brojnim darivanjima crkvi i samostana. Odnosi između hrvatskih vladara i Crkve dosežu vrhunac za vrijeme vladavine kralja Zvonimira, što se vidi po njegovoj zavjernici i darivanjima. Zadnji hrvatski ranosrednjovjekovni vladar, Stjepan III., je također bio u dobrim odnosima s Crkvom, o čemu nam svjedoči darovnica splitskim benediktinkama. Iz svega ovoga se može zaključiti da su hrvatski vladar i Crkva tijekom cijelog ranog srednjeg vijeka bili u dobrim odnosima i da su od tih odnosa obje strane imale koristi.

Ključne riječi: papa, knez Trpimir, knez Branimir, Crkva, vladar, kralj Zvonimir, kralj Tomislav, kralj Petar Krešimir IV.

